

Az unitárius egyháznak például lényegesen nagyobb a művelődéstörténeti jelentősége annál, hogy csak a korai kialakulási szakaszáról olvashassunk részletesebben, s a későbbiekben csupán egy-egy lakonikus megjegyzésben említődjék fel. Bizony a protestantizmusról kialakított kép árnyalt megrajzolásához elengedhetetlenül hozzátartozott volna annak a viszonyoknak az értékelése, amely az evangélikus és a református, illetőleg az unitárius egyház között történetileg változó módon alakult. De az aránytalanság felemlegetésénél olyasmire is gondolok, hogy a gazdagon megválasztott képanyagban mégis csak szerepeltetni lehetett volna valamit róluk is, vagy ha a két nagy felekezet kulturális hozadéka Adyt is felőlelő érthető büszkeséggel mutatattik be, akkor talán helye lenne ezen a listán az unitárius Bartóknak is. Hasonló megfontolásból tehetnék kritikai észrevételeket az unitarizmus kialakulását peremjelenségeként bemutató fejezethez is, ám csupán annak rendkívül problematikuságára utalok, hogy a szerző szerint az evangéliumot befogadó nép szívós ellenállást tanúsított a János Zsigmond erdélyi fejedelem támogatásával terjesztett antitrinitarizmussal szemben.

A németül megfogalmazott monográfia magyarítása úgy történt, hogy elhagyták a középkori történeti és egyháztörténeti fejleményeket felvezető nagy fejezetet, valamint az 1945 utáni történéseket taglaló részt. Ez utóbbi helyett egy kitekintés szerepel, amely politikai szempontból is pikáns szövegváltozata a német monográfia zárófejezetének. Olcsó s gusztustalan lenne ebből mazsoláznunk, hiszen a modern részek általában is gyorsan elavulnak majd, ámbar nagy hiba lenne ezeket könnyedén „leírni”, hiszen sok izgalmas kérdés (például a Soli Deo Gloria mozgalom) igen érzékeny, sokoldalú és higgadt bemutatásban részesül.

Nagyobb problémának érzem ugyanakkor, hogy nem történt a fordításon túlmutató igazi „magyarítás”. Amennyire logikus, hogy a külföldi olvasó megkapja a monográfiában Melius Juhász Péter vagy Bél Mátyás rövid életrajzát, annyira problematikus, hogy ez a magyar változatban is így maradjon. Ezekhez az adatokhoz ugyanis mi könnyűszerrel hozzájuthatunk, ám sokkal inkább rászorulnánk például arra, hogy a nevüknél valamivel többet tudjunk

meg Johann Arndt-ról, vagy Vitringa professzorról. Egyszerűen célszerű lett volna a magyar változatot is a feltételezett olvasóközönség igényeihez igazítani.

Hogy ki olvassa el a munkát, persze nehéz eldönteni. A kiadó mindenestre szélesebb közönségnek szánhatta, s bizonyára ezért maradtak el a magyar változathoz a jegyzetek. Ez valószínűleg téves döntés volt, hiszen ilyen munkákat zömmel mégis csak olyanok olvasnak, akiket érdekelnének a hivatkozások is. Ilyen megfontolásból helytelennek tartom a — mint említettem — nagyszerű bibliográfia megkurtítását is. Szerencsére megmaradt viszont a névmutató.

A fordítók — Auer Kálmán és Ádámné Révész Gabriella — szépen olvasható szöveget adtak kezünkbe. Egyhelyütt azonban félreviszi őket a német szöveg, s így Ecsedi Báthory Istvánt megajándékozzák a *Beszélgetések Istennel* című nem létező művel.

Balázs Mihály

Pálmai Kálmán: Kerecsényi Dezső. (A múlt magyar tudósai). Akadémiai Kiadó, Bp. 1988. 199 l.

Mindössze 47 évet élt irodalomtörténetírásunk nagy ígérete, a régebbi magyar irodalom jeles tehetségű kutatója, Kerecsényi Dezső (1898–1945), mégis méltán tartja őt számon a tudománytörténet a kiemelkedő tudósok sorában. A protestáns gimnáziumok számára írt tankönyvei (1938–40), szövegkiadásai (régie magyar próza, Tompa Mihály, Czuczor Gergely), Kölcsey-monográfiája (1940), s nem utolsósorban a humanizmus és reformáció magyar irodalmáról szóló tanulmányai magas igényű és sokoldalú tudományos munkásság körvonalait rajzolják ki, s érzékeltetik, hogy e munkásságban még számos lehetőség, sok erő tartalék benne rejtett. A korai halál derekba törte ugyan a tudósi életpályát, de maradandó értékeit nem semmisíthette meg, azokkal számolni kell a késői utódoknak. Teljes mértékben indokolható tehát, hogy a múlt magyar tudósait számbavevő rangos sorozatban egy Kerecsényi-biográfia is helyet kapott, s az is örömdetes, hogy az egykori tanítvány, Pálmai Kál-

mán vállalkozott az életmű feldolgozására és értékelésére.

Négy nagyobb fejezetre tagolta a szerző az áttekintést. Az elsőben rövid életrajzt nyújt, a másodikban az irodalomtörténetírókat mutatja be főként doktori disszertációja (*Elvi kérdések a régi magyar irodalomban*, Bp. 1923.), valamint a humanizmus és reformáció témakörében készült tanulmányai alapján. Ez utóbbiak közt talán legátfogóbb igényű *A „világiság” néhány változata 16. századi irodalmunkban* c. írása, amely akadémiai székfoglalóként hangzott el 1943-ban. Itt kapott méltatást a Kölcsey-monográfia is, amelyben — mint Pálmai írja — „különösen figyelmet érdemlőek verselemzése, szöveginterpretációi s a lírai változatok iránti finom érzéke” (56.). A harmadik fejezet a magyar irodalom sajátosságairól és korszakolásáról vallott Kerecsényi-féle nézetek összefoglalása, a negyedik pedig a szerkesztő, a kritikus és az esszéíró erényeit, karakterisztikus vonásait és kötődéseit veszi sorra. Noha Kerecsényi a régi irodalom szaktudósa volt, igen érzékeny kritikusnak is bizonyult, árnyalt interpretációiról és „értékre orientált” bírálatairól meggyőzőek Pálmai Kálmán fejtegetései.

Az egészében véve szép és autentikus feldolgozásnak sajnálatos hiányossága, hogy szinte semmit nem mond az egyetemi oktató Kerecsényiről, a debreceni tudományegyetem professzoráról. Pedig ilyen irányú tevékenységét Barta János részletesen bemutatta (*Kerecsényi Dezső egyetemi előadásai, It*, 1983, 745–750.), s ha ez csupán másfél szemeszterre terjedt is ki (1943 szeptemberétől 1944. március végéig), egyáltalán nem jelentéktelen s nem tanulság nélküli esemény a tudós életében. Barta János egy hallgatói jegyzet segítségével rekonstruálta a középkori főkéllégium lényeges momentumait, az előadó módszerét és szemléletét. Konklúziója szerint a jegyzet „egy Horváth János-tanítvány műve, aki azonban igyekszik és tud is számos ponton mesterén túlhaladni”. Egyébként Kerecsényi irodalomfelfogását vizsgálva Pálmai Kálmán is hasonló eredményre jut, már csak saját tézisének erősítésére is érdemes lett volna a Barta-tanulmányt idézni vagy legalább a kötethez kapcsolt bibliográfiában regisztrálni. Ez utóbbi V. Kovács Sándor munkája, s mivel még 1986-os írást is tartalmaz, hiányérzetünk szóvátételét in-

dokoltnak érezzük. A „debreceni epizód” mindezen túl még azért is figyelmet érdemelt volna, mert Kerecsényi Németh Lászlóval szemben nyerte el a katedrát, s ez a döntés akkor is vita tárgya volt, s azóta sem szűntek meg körülötte a félreértések. Ideje végre leszögeznünk: a bölcsészkar tanácsa helyesen döntött, amikor a Baumgarten-díjas akadémikus Kerecsényi mellett voksolt, Németh László másra volt hivatott, nem elsősorban a régi magyar irodalom történetének oktatására.

Noha e ponton hiányérzetünknek adtunk hangot, összességében mégis meggyőzőnek és hitelesnek látjuk a Kerecsényi Dezső életpályájáról, irodalomszemléletéről, kritikai és szerkesztői tevékenységéről adott képet, a könyv nyomán remény van arra, hogy az oly koránt elhunyt tudós emléke megőrződik a fiatalabb irodalomtörténész nemzedékek tudatában.

Bitskey István

Szerdahelyi István: Lukács György. Bp. 1988. Akadémiai K. 285 l. (Kortársaink)

Mi maradandó Lukács György életművéből? — ez itt a kérdés. Ezt kénytelen föltenni ma mindenki, aki róla ír, akár részlettanulmányt, akár monográfiát, mint Szerdahelyi. Szinte mentegetőzés, ahogyan előszavában sorra utal a gondolkodó tévútjaira. (Nem utolsósorban a magyar irodalom alkotásaival kapcsolatos baklövésire, a Tragédia iránti értetlenségére, Balázs Béla túlértékelésére, a *Szép Szó* elleni bírálatára, a Babits Mihály, Németh László, Márai Sándor elleni elfogultságára stb. Ide sorolom Juhász Gyula lírájának egy interjú egy-két mondatában elhangzott lebecsülését is.) Szerdahelyi kezére jár maga Lukács is, hisz — hol megalkuvásból, hol önként — évtizedenként, néha sűrűbben, megtagadta addigi írásait (11, 95).

Szerdahelyi munkájának két fő érdeme éppen ez az elfogulatlan megítélésre és adatszzerű pontosságra való törekvése. Sokan igyekeznek Lukács 1918 előtti útjába a kommunizmushoz vezető nézeteket belemagyarázni, de Szerdahelyi tárgyilagosan mutat rá Lukács akkori gondolkodásának eklektikusságára. „Lukács marxistaként lett világhíres, és csak e marxista